

УДК 130.2

Вадим Караваєв

ДО ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Розглядаються проблема ідентичності в контексті постмодерністського дискурсу, аналізуються деякі концепції ідентичності представників постмодернізму та проблеми ідентифікаційних парадигм.

Ключові слова: ідентичність, криза ідентичності, постмодернізм, оповідна ідентичність, парадигмальна епоха.

Karavaev V. The problem of identity in postmodern discourse.

The report discusses the problems of identity in the context of postmodern discourse, examines some of the concepts of identity of representatives of postmodernism and the problem of identification paradigms.

Keywords: identity, crisis of identity, postmodernism, narrative identity, paradigmatic era.

Караваєв В. К проблеме идентичности в постмодерном дискурсе.

Рассматривается проблема идентичности в контексте постмодернистского дискурса, анализируются некоторые концепции идентичности представителей постмодернизма и проблемы идентификационных парадигм.

Ключевые слова: идентичность, кризис идентичности, постмодернизм, повествовательная идентичность, парадигмальная эпоха.

Поняття “постмодернізм” в сучасних наукових студіях кардинально різниться за кількістю своїх трактувань, інтерпретацій та оцінок. Постмодернізм – це своєрідна рефлексія духовного розвитку в самосвідомості західної цивілізації, епоха ревізії базисних установок, епоха розриву зі всією попередньою культурою та традиційним суспільством. У своїх витоків по-

стмодернізм стояв на позиції критики метафізичних принципів ідентичності, однак сьогодні він повертається до аналізу проблем ідентичності. Цей “аналіз” здійснюється скрізь призму властивих йому методологічних принципів: ототожнення мислення з мовною практикою людини, принцип децентрації суб’єкта, відмова від універсальної історичної концепції, принцип методологічного сумніву стосовно всіх позитивних істин.

У постмодерні як способі існування, ідентичність “розчиняється” та “руйнується”. Ідентичності “множаться”, “сполучаються” і “підміняються”, відбувається їх релятивізація та віртуалізація. У постмодерні можна змінити свою ідентичність, відмовитися від колишньої і вибрати будь-яку іншу. Можна змінити свою мову, культуру, національність, релігію. У постмодерні ідентичність визначається не через певну сутність, а як процесуальність. Причому це навіть не екзистенціальність, якій притаманна незворотність, а, отже, і трагічність, а це швидше гра, вистава. Цій умовній та тимчасовій ідентичності більше відповідає термін “віртуальність”. Можна бути ким завгодно, і крім того – абсолютно все одно – ким бути.

Постмодернізм критикує модерні концепції культурної ідентичності та пропагує свої альтернативи. Постмодерний дискурс ідентичності являє собою певну систему концепції її представників. Тому здійснимо аналіз деяких з них. Так, С. Холл у своїй статті “Who needs “Identity”?” розглядає ідентичність як тимчасове прикріплення до суб’єктних позицій, що конструюють дискурсивні практики [1, 6]. Він вважає, що ідентичність некритично сприймалась як всеохоплююча монолітна тотожність без внутрішньої диференціації. Основними атрибутами “дискурсивної ідентичності” є процесуальність, діалогічність та темпоральність [1, 4]. “Холлівська” ідентичність конструюється всередині та завжди залишається питанням оновлення. На відміну від концепції С. Холла, З. Бауман пропагує ідентичність у різноманітті її емпіричних проявів, суть якої полягає у тому, щоб уникнути фіксації та зберегти свободу вибору [1, 6]. П. Рікер розглядає ідентичність крізь призму літературних категорій розповіді, інтриги розповіді, хронології подій, конфігурації розповіді. Він, з одного боку, аналізує особистість у пото-

ці зовнішніх подій і обставин як літературного персонажа, а з іншого боку, надає важливу роль оповіданню для “програвання” повсякденних, але вигаданих ситуацій реальною особистістю. Жан-Франсуа Ліотар ототожнював ідентичність та безпеку. Так, на його думку, в сучасних умовах нівелювалися напруження між державами, інститутами, культурними традиціями. Він говорив про такі властивості особистості та її ідентичності, як “належність” індивіда самому собі, особисте визначення ним своїх життєвих пріоритетів [3, 44]. Ліотар говорив про руйнування “великого наративу” і перехід до безлічі мовних ігор. Саме мовні ігри утворюють соціальний зв'язок і задають множинність ідентичностей.

Постмодернізм визначає ідентичність, як щось нестабільне, залежне від навколишніх подій, соціальних та культурних феноменів. Особистість конструюється за допомогою мови, знаходить своє вираження в “оповіданні життя”, яке часто являє собою низку численних не пов'язаних між собою подій. Неможливість систематизувати навколишній світ, побачити структуру в його різноманітті відбивається на почутті особистої ідентичності, до якої підсвідомо прагне індивід. Індивідуальна свідомість в епоху постмодерну – це невиразний, децентралізований набір несвідомих і свідомих вірувань, знань про самого себе та про світ. Перед особистістю стоїть завдання конструювання себе як на глибоко персональному, так і на соціальному рівні, створення власної системи цінностей і т. д. Ідентичність, згідно з філософією постмодернізму, не є чимось цілісним. Навпаки, вона являє собою “мозаїку” різних контекстів, ролей, досвіду, який переживає індивідуум. “Мозаїчність” ідентичності зумовлюється сьогодні і впливом на неї характеристик самих парадигмальних епох (премодерну, модерну та постмодерну). Частина людства живе в постмодерні, частина в модерні, частина в премодерні, причому ці епохи в просторі локалізуються недостатньо чітко: елементи модерну і премодерну зустрічаються і на постмодерністському Заході, а сам постмодернізм проникає в товщі архаїчних соціальних зон Сходу і Третього світу. У цьому полягає унікальність нашої епохи: перехід від модерну до постмодерну дозволяє проявлятися будь-яким, логічно не-

доречним і концептуально конфліктуючим одна з одною ідентифікаційним парадигмам. У цьому, до речі, проявляється головна властивість постмодерну – байдужість, відсутність енергетичної централізації і осьового проекту, іронічна пасивність у відношенні будь-якого явища, цивілізаційна втома.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Hall St. Introduction: Who needs “Identity”? // Question of cultural identity. – L., 2001. – P. 1-17.
2. Бауман З. От пилигрима к туристу, или краткая история идентичности // <http://j2100.narod.ru/bauman1.htm>.
3. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Пер. с фр. Н.А. Шматко. – М.: Институт экспериментальной социологии, Спб.: Алетейя, 1998. – 160 с.